

Nr 9

Utlåtande angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska *riksbankens* tillstånd och huru densamma styrd och förvaltdad blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avser metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll samt direktionens och industristyrelsens protokoll ävensom protokoll från gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, samtliga protokoll för tiden från och med den 10 januari 1954, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om verkställd granskning av riksbankens tillstånd och förvaltning under år 1953, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1954, ävensom de redogörelser, som av styrelserna för riksbankens avdelningskontor lämnats i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år.

Vid granskningen har för utskottet varit tillgängliga jämväl särskilda redogörelser för verksamheten vid riksbankens pappersbruk vid Tumba och vid riksbankens sedeltryckeri under år 1954.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivning, in- och utlåningsrörelse ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid riksbankens pappersbruk och sedeltryckeri tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de redogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1954 har riksbanken erhållit en nettovinst av 50 822 246 kronor och 76 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande riksbankens vinst- och förlusträkning, som förekommer i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

För den granskning av *riksgäldskontorets* styrelse och förvaltning, som

åligger innevarande års riksdags bankoutskott, har utskottet tagit del av *dels* de allmänna och särskilda protokoll, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1954, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1955, ävensom de protokoll, som under samma tid blivit förda vid gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, *dels* den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1953—30 juni 1954, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 2 överlämnade, till 1955 års riksdag avgivna berättelse.

Sedan utskottet numera fullgjort sitt granskningsuppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

1:o)

Valuta- och penningpolitiken

Såsom bakgrund till utskottets behandling av den under år 1954 förda valuta- och penningpolitiken torde den ekonomiska utvecklingen inom landet under samma tid först något beröras.

Den totala produktionen har under 1954 stigit med mellan 4 och 5 procent, d. v. s. med en ökningstakt, som är snabbare än den som i genomsnitt rått under perioden 1946—1953. Bytesbalansen visar enligt preliminära beräkningar ett underskott av cirka 100 miljoner kronor, och även priserna har varit i stort sett stabila. Utvecklingen innebär därmed att den svenska ekonomien balanserat vid en högre ekonomisk aktivitet än man räknade med vid årsskiftet 1953/54.

De ökade resurserna har använts dels för en ökning av de totala bruttoinvesteringarna med 9 procent och dels av den totala konsumtionen med 4 procent. Mest markant har stegringen varit i industriens investeringar, vilkas ökning uppgår till 15 procent mot en minskning under 1953 med 3 procent. Ökningen av de offentliga investeringarna uppgick till 10 procent, d. v. s. något mer än för de totala privata investeringarna men mindre än mellan 1952 och 1953. Om den offentliga konsumtionen gäller att ökningen procentuellt var av samma storleksordning som mellan 1952 och 1953, medan den privata konsumtionen expanderade snabbare eller med 4 procent mot tidigare inte fullt 3 procent. Den expansivaste posten inom privat konsumtion utgjorde inköpen av bilar, som ökade med cirka 55 procent.

Under loppet av 1954 inträdde en förskjutning till ökad aktivitet. Den stegrade investeringsverksamheten inom industrien är ett tecken härpå. Även på arbetsmarknaden förelåg liknande tendenser. Arbetslösheten låg sålunda under första halvåret 1954 på en något högre nivå än under första halvåret 1953, medan den under andra halvåret sjönk under 1953 års nivå.

En likartad utveckling ägde också rum inom utrikeshandeln. För året i

dess helhet uppgick ökningen av exportvärdet till 7 procent och av importvärdet till 13 procent. Handelsbalansen uppvisade därmed ett underskott på något under 1 000 miljoner kronor. Samtidigt uppgick sjöfartsnettot till cirka 900 miljoner kronor; valutareserven minskade under 1954 med 111 miljoner kronor. Den under året successivt stegrade efterfrågan inom landet återspeglas i en stegrad takt för importökningen. Importens värde ökade sålunda med 16 procent under andra halvåret 1954 jämfört med andra halvåret 1953 mot 9 procent under första halvåret. Den ökade takten i importstegringen har framkallat vissa farhågor för utvecklingen och föranlett motverkande åtgärder trots att samtidigt exporten liksom sjöfartsnettot utvecklats på ett gynnsamt sätt.

Vid bedömningen av valutareservens utveckling skall hänsyn tagas till den långt gående liberaliseringen av importen både gentemot OEEC-länderna och sedan 1 oktober gentemot dollarområdet, som med hänsyn till att den svenska tullnivån hör till de lägsta i världen i och för sig torde ha stimulerat importen. Den omfattande frigörelsen av importen från dollarområdet har i första hand syftat till att underlätta en anpassning till den väntade övergången till fritt utväxlingsbara valutor men utgjorde dessutom ett led i strävandena att dämpa den ekonomiska aktiviteten genom en pristryckande importkonkurrens. Urvalet av frilistade varor koncentrerades därför till sådana områden där de pris- och konkurrensmässiga fördelarna av en fri dollarimport förväntades bli störst. Det är emellertid ännu för tidigt att bedöma effekten av denna åtgärd.

Ett fördelaktigt inslag i bilden av valutaläget är vidare att sammansättningen av valutareserven förbättrats under året. Riksbankens egentliga guld- och dollarreserv, som vid årsskiftet 1953/54 utgjorde 44 procent av bankens totala guld- och valutareserv, har sålunda stigit till 71 procent vid det senaste årsskiftet.

En förstärkning av valutareserven erhöles också genom de båda i Schweiz upptagna statliga obligationslånen på 110 miljoner schweizerfrancs, vilka riksbanken övertog från riksgäldskontoret mot likvid i svenska kronor. Lånens ändamål var i första hand att åstadkomma en omedelbar förstärkning av den svenska valutareserven.

I detta sammanhang kan avslutningsvis nämnas att den totala valutareserven under den senaste månad, för vilken uppgifter föreligger, nämligen januari 1955, ökade med 38 miljoner kronor mot 19 miljoner samma månad i fjol. Importvärdet var under denna månad 19 procent och exportvärdet 21 procent högre än i fjol.

Den ovan skisserade utvecklingen av den svenska ekonomien under 1954 åspeglas i förändringarna på kreditmarknaden. Mest markant är den betydande stegringen i affärsbankernas utlåning, vilken — såsom skall beröras närmare nedan — sammanhängde med den under året ökande aktiviteten inom näringslivet. Vad först beträffar riksbanken medförde bankens transak-

tioner med marknaden en ökning av likviditeten utanför riksbanken med 221 miljoner kronor. Denna likviditetsökning utgör skillnaden mellan det ökade beloppet utelöpande sedlar (+ 251 miljoner kronor) och en nedgång i affärsbankernas m. fl. giretillgodohavanden (— 30 miljoner). Ökningen i sedelomloppet är i det närmaste lika stor som under 1953 och motsvarar en stegring av 5 procent, d. v. s. lika mycket som den totala produktionen ökat. En likviditetsökning av denna storlek är en följd av omsättningens stegrade behov av sedlar, vilken inträder även vid stabila priser, när produktionsvolymen stiger. Mot denna ökning av sedelmängden svarar på tillgångssidan i riksbankens balansräkning i första hand en ökning av bankens innehav av skattkamarväxlar och obligationer som efter avdrag för nedgången i riksbankens inhemska utlåning (bl. a. till Norrbottens Järnverk AB) uppgår till 222 miljoner kronor.

Ökningen i riksbankens statspapperinnehav inträffade i december och är delvis säsongmässigt betingad genom affärsbankernas kassapåfyllning inför årsskiftet och riksgäldskontorets kortfristiga finansieringsbehov i avvaktan på i januari inflytande skattemedel. Under januari månad innevarande år har också riksbankens innehav av skattkamarväxlar och obligationer nedgått med 270 miljoner kronor samtidigt som sedelomloppet minskat med 232 miljoner kronor.

För affärsbankernas del var utvecklingen under 1954 olikartad den under 1953. Ökningen i den inhemska inlåningen var visserligen under båda åren mycket stor (1 451 miljoner kronor 1953 och 896 miljoner kronor 1954). Samtidigt skedde emellertid under 1954 en expansion av utlåningen till allmänheten av sådan omfattning att en reduktion av likviditeten ägde rum. Medan bankerna under 1953 uppvisade ett inhemskt inlåningsöverskott med inte mindre än 1 266 miljoner kronor, förelåg under 1954 ett utlåningsöverskott på 250 miljoner kronor. Genom att skulderna sålunda steg till följd av inlåningsökningen och de likvida tillgångarna minskade, sjönk likviditetstalet för banksystemet i dess helhet från 38,0 procent ult. december 1953 till 32,6 ult. december 1954. Till en del är denna försämring av likviditetstalen beroende på faktorer som ligger utanför bankernas kontroll. Bland dessa framhålles från bankhåll särskilt att den fortlöpande avlyftning av byggnadskreditiven sedan fastigheterna färdigställts, vilken var en av förutsättningarna för att bankerna skulle acceptera överenskommelsen om byggnadsfinansieringens omläggning sommaren 1953 (se BaU mem. 1/1954, s. 3), icke skett utan att bankerna fått ligga kvar med kreditiven även långt efter det att byggnadsarbetena avslutats. Av de beräkningar som anföres i fullmäktiges berättelse över riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under 1954 (se BaU mem. 1/1955, s. 8), framgår dock att det s. k. avlyftningsstoppet endast förklarar en mindre del av försämringen av banklikviditeten. Detsamma gäller om den påfrestning på bankernas likviditet som inbetalningarna på det nedan behandlade 4-procentiga obligationslånet

innebar. Utvecklingen av banklikviditeten under 1954 är därför i första rummet betingad av omsvängningen i bankernas placeringar. Ökningen i bankernas inhemska utlåning under 1954 uppgick till 1 146 miljoner kronor. Beträffande fördelningen av denna utlåning kan vissa uppgifter hämtas ur Bankföreningens undersökning av affärsbankernas utlåning november 1953—november 1954. Av den i denna undersökning redovisade utlåningsökningen på 1 116 miljoner kronor kom sammanlagt 590 miljoner kronor på byggnads- och anläggningsverksamhet samt bostadskrediter, medan av återstoden ca 440 miljoner kronor gick till grupperna industri, handel och samfärdsel och inemot 80 miljoner kronor föll på personliga och diverse krediter.

Denna kreditexpansion var en av förutsättningarna för den stegring av den ekonomiska aktiviteten som successivt ägde rum under fjolåret. Riksbankens rekommendationer till kreditinstituten att tillämpa de riktlinjer för kreditpolitiken, som uppdragits i tidigare överenskommelser, var i rådande konjunktur- och likviditetssläge inte ett tillräckligt medel för att åstadkomma en restriktiv kreditgivning. I syfte att åvägabringa en erforderlig åtstramning av penning- och kapitalmarknaderna utbjöds därför den 20 oktober ett 16-årigt olimiterat statslån löpande med 4 procent ränta och konvertibelt efter 12 år. Marknaden reagerade gynnsamt, och när riksgäldskontoret avbröt teckningarna den 25 oktober hade 672 miljoner kronor tecknats på lånet. Ränthöjningen medförde den åsyftade överflyttningen av medel från penning- till kapitalmarknaden. Åtstramningen på penningmarknaden skärptes också av att avlyftningen av bankkrediter, främst byggnadskreditiv, till kapitalmarknadsinstitutionerna ytterligare försvårades av den omfattande statliga upplåningen på den långa marknaden. Bankernas utlåningskapacitet påverkas i detta sammanhang också av att det minskade utrymmet för kommunal upplåning på kapitalmarknaden torde medföra en nedgång i kommunernas för närvarande mycket stora banktillgodohavanden.

Den effektiva statslåneräntan blev efter ränthöjningen ca 3,7 procent. Beträffande övriga räntesatser ledde de förhandlingar, som upptogs mellan riksbanken och kreditinstitutionerna i anslutning till emissionen av det statliga 4 %-lånet, till att den 10-årsbundna räntan för bottenlån i jordbruksfastigheter och fastigheter för bostads- och affärsändamål samt räntan för inkonvertibla kommunala reverslån fixerades till högst 3,7 procent (tidigare högst 3,6 procent). För ovannämnda lånetyper med rörlig ränta skulle även i fortsättningen en räntesats av högst 3,5 procent tillämpas. Riksbanken syftade till att fixera så få räntesatser som möjligt i avsikt att främja konkurrensen mellan olika lånetyper och olika kreditinstitut. För sin del höjde affärsbankerna lägsta växeldiskontot med $\frac{1}{2}$ procent till $3\frac{1}{4}$ procent, varjämte räntan på vissa andra kommersiella lånetyper höjdes med

mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ procent, medan räntan på byggnadskreditiv behölls oförändrad.

Några stödköp har inte förekommit från riksbankens sida för att lätta det under senare delen av 1954 skärpta trycket på kapitalmarknaden. Där-
emot ordnades mot slutet av året vissa triangellaffärer mellan stadshypoteks-
kassan, riksbanken och affärsbankerna, varvid stadshypotekskassan sålde
sina obligationer till riksbanken och använde dessa medel till att avlyfta
bottenlån hos affärsbankerna, vilka i sin tur köpte kortfristiga obligationer
hos riksbanken. Triangelaffärerna uppgick till ett belopp av cirka 80 mil-
joner kronor.

Den statliga upplåningen under 1954 har uppgått till 1 207 miljoner kro-
nor mot 1 142 miljoner föregående år. Såsom framgått ovan har upplåningen
skett i andra former än under 1953. Medan under 1953 affärsbankernas in-
nehav av statsobligationer och skattkamarväxlar ökade med 1 510 miljoner
kronor, har detta år 1954 minskat med 255 miljoner kronor. Under 1953
förekom praktiskt taget ingen statlig nettoupplåning på den långa markna-
den (d. v. s. hos andra långivare än riksbanken och affärsbankerna), medan
den under fjolåret uppgick till 957 miljoner kronor. Denna förändring åter-
speglar sig också däri att den fonderade statsskuldens andel av den totala
statsskulden stigit till 79 procent mot 75 vid föregående årsskifte.

Den allmänna målsättningen för den ekonomiska politiken — full syssel-
sättning och stabilt penningvärde — har kunnat förverkligas även under
1954 under upprätthållande av en investeringskvot på 30 procent, vilket är
något mer än under 1953. Prisnivåns stabilitet har bevarats, och balans har
rätt i de utrikes transaktionerna även om tendenser till övertryck i ekono-
mien blivit märkbara under senare delen av året. Denna ökning av aktivite-
ten sammanhänger med det internationella konjunkturuppsving som präg-
lat 1954. Den kreditpolitik, som med framgång kunnat föras under 1952—
1953, visade sig inte vara till fyllest vid den starkt stegrade kreditefterfrå-
gan, varför den i oktober företagna räntehöjningen tillgreps för att åtstrama
kreditmarknaden, vilket syfte också synes ha uppnåtts.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet härigenom velat för riks-
dagen

omförmäla.

2:o)

Protokoll och berättelser

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet
övrigt icke funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från
utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

3:o)

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1953 har riksdagens revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde beviljas fullmäktige i riksbanken.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken dels för förvaltningen under år 1953 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnes antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1954 till och med den 9 januari innevarande år.

4:o)

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret

Revisorerna har för sin del tillstyrkt, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksgäldskontoret för den tid, revisionen omfattat.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet ej mindre för den av riksdagens revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under tiden 1 juli 1953—30 juni 1954 än även för alla beslut och åtgärder, som finnes antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1954 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 8 mars 1955

På bankoutskottets vägnar:
FRANS SEVERIN

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, Fahlander, De Geer, Mogård, Werner, Boo och Wehtje;

från a n d r a kammaren: herrar Severin i Stockholm, Schmidt, Nilsson i Landskrona, Sköldin, Dickson, Gustafson i Göteborg, Gavelin och Jönsson i Rosshol.

Reservation

av herrar *Ewerlöf, De Geer, Wehtje, Schmidt, Dickson och Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets utlåtande under punkten 1:o bort ha följande lydelse:

Valuta- och penningpolitiken

Vid behandlingen av den under år 1954 förda valuta- och penningpolitiken finns det anledning att till en början uppmärksamma de rätt betydande skillnader, som framträdde i det allmänna ekonomiska läget nämnda år jämfört med år 1953.

Under 1953 hade vi visserligen en ganska god exportkonjunktur för skogsprodukter, men inom flera andra viktiga näringsgrenar var konjunkturen inatt. Importpriserna sjönko, och förväntningarna gingo snarast ut på ytterligare prisfall och en försämring av den internationella konjunkturen, särskilt den amerikanska. I Sverige blev följden härav, att lagren minskades och att näringslivets investeringar gingo tillbaka. Avmattningen i den enskilda investeringsviljan var emellertid också resultatet av kreditrestriktioner och den under året bibehållna investeringsavgiften. Till följd härav uppvisade företagen ett betydande sparandeöverskott, vilket yttrade sig i en stark inlåningsökning i affärsbankerna; inlåningen steg sålunda med nära 1,5 miljarder kronor eller 14 procent.

Inom den offentliga sektorn var det mest framträdande draget under år 1953 en stark statlig, lånefinansierad utgiftsexpansion, som i första hand avsåg investeringar. Denna statliga nyupplåning placerades huvudsakligen hos affärsbankerna i form av skattkamarväxlar.

Allt detta ledde till att både bankernas och allmänhetens likviditet ökades, och därmed skapades ett underlag av köpkraft, som kunde aktiviseras, om den relativt avvaktande konjunkturen under 1953 komme att följas av ett konjunkturuppsving.

Medan sålunda år 1953 hade karakteriserats av å ena sidan en påtaglig återhållsamhet i utgifterna inom företagen och å andra sidan en betydande stegring av utgifterna inom den offentliga sektorn, förändrades bilden delvis högst väsentligt under år 1954. Konjunkturbedömningen blev avgjort mer optimistisk, och under senare delen av året blev tendensen till övertryck inom ekonomien tydligt märkbar. Vissa förut svagare exportbranscher fingo

på grund av ökad efterfrågan från utlandet efter hand allt bättre avsättningsmöjligheter. Hand i hand härmed gick en ökad inhemsk efterfrågan på såväl konsumtions- som kapitalvaror. De offentliga investeringarna fortsatte att öka, och även de enskilda investeringarna i fasta anläggningar och maskiner uppvisade en påtaglig stegring i förhållande till 1953. Bostadsbyggandet expanderade med ungefär 8 procent i jämförelse med 1953.

I den offentliga debatten har särskilt uppmärksammats utvecklingen av de industriella investeringarna, vilka 1954 ökades med 277 miljoner kronor. Detta innebär volymmässigt en ökning med 15 procent, medan de däremot under 1953 hade gått tillbaka med 3 procent. Förändringen torde icke i och för sig kunna betraktas såsom anmärkningsvärd redan av den orsaken, att ett konjunkturomslag vanligen i första hand får återverkningar på detta investeringsområde. Anledningen till att man särskilt fäst sig vid förändringen av denna post torde snarast vara att förhandsberäkningarna, som framkommit under ett tidigare och mattare konjunkturläge, hade pekat på en fortsatt återhållsamhet inom industrien. Både i relativa och absoluta tal ha emellertid näringslivets produktiva investeringar även under fjolåret legat på en nivå, som icke kan betraktas såsom onormalt hög. Den sammanlagda bruttonationalprodukten uppgick enligt nationalbudgeten till praktiskt taget 45 miljarder kronor. Härav användas i runt tal 14 miljarder eller ca 30 procent till bruttoinvesteringar inom den privata och offentliga sektorn. Som jämförelse kan nämnas, att bruttonationalprodukten under budgetåret närmast före det andra världskriget utgjorde 12,6 miljarder kronor, medan de totala bruttoinvesteringarna togo i anspråk 3,1 miljarder kronor, dvs. drygt 24 procent.

I nedanstående tabell redovisas bruttoinvesteringarnas procentuella fördelning på olika investeringsområden, dels budgetåret 1938/39, dels under åren 1946/54.

	1938/39	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Bostäder totalt	30,2	29,7	28,8	22,1	23,0	22,6	20,9	19,9	20,4	20,5
Industriens investeringar	19,3	19,9	22,0	23,3	23,7	22,8	23,4	19,7	17,1	18,0
Övriga enskilda investeringar exkl. bostäder	23,2	22,4	22,1	23,7	20,8	22,9	23,3	22,4	23,9	22,5
Statliga in- vesteringar, exkl. bostäder	17,2	19,2	17,8	19,5	20,9	20,3	20,8	25,3	25,3	25,0
Kommunala in- vesteringar exkl. bostäder	10,1	8,8	9,3	11,4	11,6	11,4	11,6	12,7	13,3	14,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Av tabellen framgår, att investeringarna i bostäder under efterkrigsåren successivt minskat sin andel av de totala investeringarna. Under 1954 svarade de för cirka 21 procent av bruttoinvesteringarna mot 30 procent före kriget.

Beträffande övriga investeringsområden framgår, att såväl industrien som staten hade en större andel av totalinvesteringarna jämfört med före kriget fram till och med år 1951. Under de följande åren gick industriens andel av de totala investeringarna kraftigt tillbaka. Medan sålunda industrien år 1951 tog i anspråk cirka 23 procent av totala investeringsutrymmet, var dess andel år 1952 20 procent, år 1953 17 procent och i fjol 18 procent. Den betydande investeringsökning, som inträtt under de senaste åren, faller sålunda till alldeles övervägande del på den offentliga sektorn. Trots att industriens investeringar under 1954 ökades med 15 procent, lågo de procentuellt alltjämt under såväl 1951 års nivå som förkrignivån. Härvid är att märka, att under 1954 var det första gången på tre år, som företagen inom olika näringsgrenar kunde verkställa moderniseringar och kapacitetsutvidgningar utan att drabbas av investeringskatt resp. investeringsavgift.

Under fjolåret steg även den privata konsumtionen i en utsträckning som förtjänar att uppmärksammas, nämligen med cirka 1 miljard kronor eller med 4 procent. Ökningen av den ekonomiska aktiviteten sträckte sig alltså över hela fältet, och den avspeglade sig helt naturligt också inom utrikeshandeln. För året i dess helhet uppgick ökningen av exportvärdet till 7 procent och av importvärdet till 13 procent. Takten i importökningen stegrades mot slutet av året och framkallade vissa farhågor. Handelsbalansen resulterade i ett underskott på något under 1 miljard kronor. Samtidigt uppgick sjöfartsnettot till cirka 900 miljoner kronor. Valutareserven minskades under året med 111 miljoner kronor. Emellertid påverkades valutaställningen även av upptagandet av två statslån på den schweiziska marknaden på sammanlagt 110 miljoner schweizerfrancs. Med beaktande härav kan sålunda konstateras, att landets valutaställning utan de schweiziska lånen skulle ha försvagats med ytterligare ett belopp av ungefär samma storleksordning som nettolikviden för ifrågavarande lån. Däremot förbättrades kvalitativt sett valutatillgångarnas sammansättning genom att den egentliga guld- och dollarreserven, som vid årsskiftet 1953/54 utgjorde 44 procent av riksbankens totala guld- och valutareserv, steg till 71 procent vid det senaste årsskiftet. Med denna kvalitativa förbättring böra de finansiella möjligheterna ha ökats för svenska företagare att till gagn för exporten bygga ut sina kommersiella förbindelser med utlandet. Det må i sammanhanget konstateras, att valutautvecklingen under de två första månaderna innevarande år varit gynnsammare än under motsvarande tid i fjol.

Bland förutsättningarna för den nu skisserade utvecklingen av den svenska ekonomien under 1954 böra i detta sammanhang särskilt uppmärk-

sammas de förändringar, som under året inträffade på kreditmarknaden. Vad först beträffar riksbankens transaktioner med marknaden ledde dessa till en ökning av likviditeten utanför riksbanken med 221 miljoner kronor. På skuldsidan i riksbankens balansräkning tog detta sig främst uttryck i en ökning av den utelöpande sedelmängden; på tillgångssidan yttrade det sig i en ökning av bankens innehav av skattkammарväxlar och obligationer. Ökningen av riksbankens statspapperinnehav inträffade i december och var delvis säsongmässigt betingad genom affärsbankernas kassapåfyllning inför årsskiftet och riksgäldskontorets kortfristiga finansieringsbehov i avvaktan på januari månads skatteuppbörd. Denna ökning står likväl icke i god överensstämmelse med det uppställda målet för riksbankens marknadspolitik, och den borde ha kunnat undvikas genom i tid insatta, restriktiva åtgärder. En stramare penningpolitik från riksbankens sida hade varit desto mera påkallad, som redan tidigare under året en expansion av bankernas utlåning till allmänheten kommit till stånd. De olika sätt, varpå denna kreditexpansion yttrade sig, ha blivit utförligt belysta i bankofullmäktiges berättelse. Utskottet anser, att om riksbanken hade i tid tillgripit motverkande åtgärder, skulle den ökning av betalningsmedlen, som blev en följd av den stigande ekonomiska aktiviteten, i första hand ha tagit sig uttryck i en ytterligare minskning av affärsbankernas likvida medel, varigenom deras utlåningsmöjligheter i motsvarande mån hade begränsats. Om riksbanken för att åstadkomma detta hade sålt statspapper till marknaden i tillräcklig utsträckning, hade även de särskilda påfrestningarna under december månad kunnat mötas utan att riksbankens statspapperportfölj hade behövt visa sådan ökning som vid senaste årsskiftet.

Den statliga upplåningen under 1954 uppgick till 1 207 miljoner kronor mot 1 142 miljoner året dessförinnan. I motsats till 1953, då upplåningen skett på den korta marknaden, vände den sig under fjolåret företrädesvis till den långa marknaden, på vilken icke mindre än 957 miljoner kronor i långa obligationer placerades. Därigenom kom den fonderade statsskuldens andel av den totala statsskulden att stiga till 79 procent mot 75 procent vid föregående årsskifte. Utskottet vill uttala sin tillfredsställelse häröver.

Det märkligaste av dessa statslån utbjöds den 20 oktober 1954 och hade formen av ett 16-årigt olimiterat lån löpande med 4 procents ränta och konvertibelt efter 12 år. Lånet åsyftade att genomföra en åtstramning av penning- och kapitalmarknaderna, och den räntehöjning, som det innebar, medförde en betydande överflyttning av medel till den långa marknaden. När riksgäldskontoret avbröt teckningarna den 25 oktober, hade 672 miljoner kronor tecknats på lånet.

Den räntesats, till vilken statslånet i oktober emitterades, fick emellertid icke bli normerande för marknaden. I de utdragna förhandlingar, som fördes mellan riksbanken och kreditinstitutet, lästes nämligen de strategiska räntesatserna på en nivå, som var antingen densamma eller endast en tion-

dels procent högre än den som gällde före statslåneemissionen. Riksbanken tog sålunda icke till vara det tillfälle, som erbjöds att övergå till en politik med rörliga räntor, varigenom banken skulle på ett smidigare och verkningfullare sätt än som blev fallet ha fått kontroll över de i prisuppdrivande riktning verkande krafterna i vår samhällsekonomi.

Sammanfattningsvis finner utskottet, att den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1954 karakteriserades av hög aktivitet på de flesta områden, samtidigt som prishöjningar i stort sett undvekos, i viss mån beroende på den svenska handels- och betalningspolitiken — under året ytterligare liberaliserad — varigenom världsmarknadspriserna i ökad utsträckning kommo att bestämma den svenska prisnivån. Under årets lopp och särskilt under dess senare del kom emellertid den i vårt land förda kreditpolitiken att innebära risker för framtida jämviktsrubbnings- och prisstegringar, bland annat via uppkomsten av en överkonjunktur och därav följande utveckling på arbetsmarknaden. Dessa tendenser kunna komma att förstärkas vid en tillspetsning av den internationella konjunkturen. Utskottet kan under sådana förhållanden icke finna det välbetänkt, att riksbanken underlåtit att konsekvent och över hela kreditmarknaden begagna en rörlig ränta för att genomföra den önskvärda åtstramningen.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet härigenom velat för riksdagen omförmäla.